

Závěrečný projekt

1) Téma, problém, otázka, úvod a cíle výzkumu.

Jako téma svého projektu jsem si zvolila Školní zralost u dětí s narušenou komunikační schopností.

Možnosti problému:

- faktory ovlivňující úroveň školní zralosti
- rozdílná zralost dětí při nástupu na povinnou školní docházku

Výzkum se bude zaměřovat na analýzu školní zralosti u dětí s narušenou komunikační schopností. Ráda bych také úroveň školní zralosti u dětí s narušenou komunikační schopností porovnála s úrovní školní zralosti u dětí intaktních, u kterých se neobjevuje žádná logopedická vada. Dále bych ráda zjistila, které oblasti školní zralosti činí problémy dětem s narušenou komunikační schopností a které oblasti jsou problémové pro děti intaktní, a také hloubku těchto obtíží. Jedním z bodů mého výzkumu by měl být také návrh, jak případným rozdílností mezi dětmi zabránit či jak je kompenzovat, aby obě skupiny dětí měly alespoň podobné podmínky při nástupu na základní školu. Myslím si, že toto téma je neustále aktuální. V poslední době se stále častěji objevují odklady povinné školní docházky do pozdějšího věku dětí. Bude jistě zajímavé zjistit, nakolik tuto situaci způsobují reálné obtíže dětí a nakolik ji ovlivňují postoje rodičů.

Výzkumné cíle:

Hlavním cílem výzkumu bude analýza úrovně školní zralosti u dětí s narušenou komunikační schopností a u dětí intaktních – analýza nejvíce a nejméně narušených oblastí školní zralosti.

Vedlejší cíle výzkumu

- posoudit vliv narušené komunikační schopnosti na úroveň školní zralosti

- zjistit možný vliv rodinného a okolního prostředí dítěte na úroveň školní zralosti
- porovnat úroveň školní zralosti obou skupin dětí
- navrhnout opatření, která by kompenzovala rozdílnosti mezi dětmi před zahájením povinné školní docházky

2) Hlavní výzkumná otázka a vedlejší výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

- Je úroveň školní zralosti u dětí s narušenou komunikační schopností odpovídající vzhledem k věku dítěte a vzhledem k povaze jeho obtíží?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Ovlivňuje narušená komunikační schopnost dítěte úroveň školní zralosti u daného dítěte?
- Je úroveň školní zralosti lepší u dětí z běžných mateřských škol než u dětí z logopedických tříd při MŠ či mateřských logopedických škol?
- Jsou případné rozdílnosti mezi dětmi s narušenou komunikační schopností a dětmi intaktními kompenzovány před nástupem na základní školu?
- Je tato kompenzace dostatečná?

3) Výzkumná strategie

Pro výzkum byla vybrána kvalitativní výzkumná strategie. Hlavním důvodem tohoto výběru je především fakt, že zkoumaný problém nelze vyjádřit číselně či statisticky, tudíž je kvalitativní výzkum vhodnější. Dalším důvodem tohoto výběru je počet respondentů. Tento počet se bude pohybovat v řádech jednotek či desítek, předběžný odhad je okolo 5 - 10 respondentů, z nichž polovina bude navštěvovat běžnou mateřskou školu a polovina logopedickou třídu při MŠ nebo mateřskou školu logopedickou, což opět odpovídá spíše výzkumu kvalitativnímu než kvantitativnímu. Výzkum bude zaměřen na pozorování respondentů v jejich přirozeném prostředí, bude sledováno jejich chování a reakce na určité podněty a z toho budou vyvozeny určité závěry a teorie. Výsledky výzkumu nebude možné vztáhnout na všechny děti s narušenou komunikační schopností, neboť každé dítě je originál a reaguje a vyvíjí se podle vlastního tempa a vlastních možností.

4) *Návrh metody sběru dat, představa o počtu a kontaktování výzkumných jednotek. Jak budete sbírat data? Z čeho budete ve výzkumu vycházet? Jak kontaktujete a vyberete zkoumané jednotky?*

Hlavní metodou sběru dat bude aktivní pozorování dětí ve školním prostředí a dále analýza výsledků činnosti. Jako vedlejší metoda bude využit rozhovor a kazuistika. Počet výzkumných jednotek by se měl pohybovat v rozsahu 8-10 dětí, z nichž polovina bude navštěvovat logopedickou třídu při běžné mateřské škole a polovina bude navštěvovat běžnou třídu mateřské školy. Kontaktování jednotlivých respondentů a jejich zákonných zástupců proběhne přes personál mateřské školy, pro zpracování a uveřejnění dat bude podepsán informovaný souhlas zákonných zástupců jednotlivých dětí. Při výzkumu budu vycházet zejména z analýzy výsledků činnosti. Bude se jednat o soustavu úkolů a cvičení, při nichž se prokáže úroveň školní zralosti jednotlivých dětí. V případě možnosti budou zohledněny i anamnestické údaje poskytnuté rodiči. Výběr dětí z běžné třídy mateřské školy bude náhodný, omezujícím hlediskem bude pouze věk dětí, musí se jednat o děti předškolního věku, u jedinců navštěvujících logopedickou třídu výběr proběhne na základě dosaženého věku dětí a jejich diagnózy.

5) *Úryvek z připravovaného nástroje sběru dat - scénář rozhovoru, plán pozorování atd.*

V rámci svého výzkumu bych se nejprve zaměřila na studium dostupné dokumentace týkající se diagnózy jednotlivých dětí s narušenou komunikační schopností. Následně budou provedeny rozhovory s pracovníky mateřské školy a s externími pracovníky, kteří pečují o dítě (paní učitelka, paní logopedka, školní psycholog a podobně), dále bude proveden rozhovor s rodiči, který bude zaměřen na zjištění údajů z osobní a rodinné anamnézy dítěte. Následně bude provedeno pozorování daných jedinců, při jednotlivých úkolech, zaměřených na jemnou motoriku, grafomotoriku, kresbu, laterální, řečové dovednosti, sluchové vnímání a paměť, zrakové vnímání a paměť, vnímání prostoru a času, základní matematické představy, sebeobsluha a pozornost. Výsledky těchto činností budou zanalyzovány a budou výchozím bodem pro výzkumné cíle.

6) Zamyšlení se nad možnými praktickými a etickými problémy při výzkumu. Jaké praktické a etické problémy budete ve výzkumu pravděpodobně řešit? Jak?

Jedním z největších praktických problémů bude časové hledisko. Celý výzkum bude časově náročný a děti v mateřských školách bývají často nemocné, proto zde vzniká otázka, zda celý výzkum bude za daných časových podmínek splnitelný. Dalším z problémů může být neposkytnutí informovaného souhlasu rodičů a tím i nemožnost pracovat s daným dítětem. Rodiče by mohli mít strach z poskytnutí osobních informací o své rodině a dítěti. Jako další problém by se poté mohla ukázat přílišná náročnost nebo naopak nenáročnost jednotlivých úkolů. Celý výzkum by se pak stal nepřesným. Celý výzkum musel pravděpodobně zúžit pouze na omezený počet oblastí školní zralosti, případně by se musel snížit počet respondentů, aby práce nebyla tak náročná. Zda bude toto opatření nutné, se zjistí až při praktickém provedení výzkumu. Co se týče informovaného souhlasu rodičů, tak je nutné zákonné zástupce ujistit o tom, že ve výzkumu nebudou nikde konfigurovat skutečná jména, údaje o bydlišti rodiny či přesné informace o tom, jakou mateřskou školu dítě navštěvuje. V případě, že by byly jednotlivé činnosti pro děti příliš náročné či nenáročné, bylo by nutné tyto úkoly upravit. Zda bude toto opatření nutné, se zjistí také až při praktickém provedení výzkumu.

7) Záznam z prvního realizovaného rozhovoru/pozorování/analýzy dokumentu

První realizované pozorování bylo uskutečněno v logopedické třídě při běžné mateřské škole, ve které bude následně realizován celý výzkum. Pozorování bylo zaměřeno na práci pětiletého chlapce, u něhož je diagnostikovaná dyslalie gravis. Činnost, která byla chlapci zadána, byla zaměřena na analýzu jemné motoriky a grafomotoriky. V rámci analýzy jemné motoriky měl chlapec za úkol sestavit dvoje puzzle. Druhým úkolem byla obdoba této činnosti, chlapec měl před sebou rozmístěny druhy geometrických tvarů různé velikosti a tyto tvary měl umístit do správných šablon. Pro zjišťování úrovně grafomotoriky byly zvoleny grafomotorické listy. Jako první aktivitu si chlapec zvolil puzzle. Tato činnost ho zaujala. Chlapec byl na práci soustředěný, nenechal se rozptylovat okolními podněty. Ukázalo se, že úroveň jemné motoriky je u chlapce na nedostatečné úrovni. Velký problém mu činilo sesbírání jednotlivých dílků, chlapec dílky sbíral do celé dlaně, jakoby do pěsti a často používal obě ruce. Samotné sestavování poté bylo také neobratné, chlapec do sebe dílky skládal pomocí celé dlaně, nikoli pomocí prstů. Jednotlivé obrázky však byly sestaveny správně, lze tedy předpokládat, že

zraková percepce bude na dobré úrovni. Podobné obtíže měl chlapec i s druhým úkolem. Velké obrazce chlapec uchopoval již prsty, nicméně do šablon je umisťoval opět pomocí celé dlaně (roztáhl prsty ruky a do tvaru a šablony „plácl“, dokud dílek nebyl v šabloně správně umístěn). Pokud byly tvary menší velikosti, chlapec je opět uchopoval do dlaně. Co se týče rozeznávání jednotlivých tvarů, neměl s tím chlapec větší obtíže. Neznal pouze název pro trojúhelník.

Při následující práci sestávající z vyplňování grafomotorických listů, byl u chlapce patrný nesprávný úchop psacího náčiní. Tužku či pastelku držel opět v celé dlani, dalo by se říci v pěsti. Když jsem se mu pokusila správný úchop tužky v ruce nastavit, chlapec takto vydržel kreslit pouze malou chvíli, následně si pastelku uchopil do celé dlaně. Celý úchop byl poměrně silný, až křečovitý. Chlapec na pastelky velmi tlačil. Pro práci s grafomotorickými listy byl zvolen nácvik tvaru horního oblouku a vlnky. Horní oblouk chlapec zvládl celkem obstojně, základní tvar byl dodržen, jediný problém měl chlapec s dodržováním výšky jednotlivých oblouků. Tvar vlnka byl na provedení pro chlapce obtížnější, poněvadž zde se střídá horní a dolní oblouk, které na sebe musí plynule navazovat. Právě tuto návaznost chlapec nedokázal dodržet. Horní oblouk v rámci vlny byl opět na dobré úrovni, nicméně navázání dolního oblouku chlapci nešlo. Dolní oblouk byl buď zcela nepatrný, nebo se připodobňoval spíše tvaru zubu.

Terénní poznámky:

- Při velkém soustředění – chlapec podupuje nohou – možná nervozita
- Při skládání dílků – než chlapce dílek umístí, vždy se ujistí tázavým pohledem, zda dílek umisťuje správně – obavy, že úkol nebude splněn správně
- Při kreslení tvarů – chlapec vyplazuje špičku jazyka ven z úst – možný pomocný tik při soustředění

8) *Námět k modifikaci výzkumného návrhu na základě předchozího bodu. Jak byste na základě prvních zkušeností z terénu upravili plán výzkumu?*

Plán výzkumu by měl být upraven zejména z hlediska množství jednotlivých úkolů. Při první práci a pozorování byl chlapec poměrně rychlý, úkoly byly hotové během půlhodiny. Lze tedy předpokládat, že by bylo možné v rámci jednotlivých zkoumaných oblastí, zařadit větší množství činností. Větší množství činností by určitě umožnilo specifitější a také detailnější zanalyzování daných oblastí. Zařazení většího množství aktivit by pomohlo odhalit, které

činnosti jsou pro děti více motivující a které naopak chuť k práci u dětí snižují. Na základě uskutečněného pozorování se prokázalo, že bude nutné provést určité modifikace některých činností. Plán výzkumu se jistě také změní z časového hlediska. Na základě prvních skutečností je zřejmé, že výzkum proběhne rychleji, a proto bude následně možné věnovat více pozornosti a pečlivosti při zpracování anamnestických dat a údajů nasbíraných při pozorování dětí a práci s nimi.

9) Seznam zdrojů

American speech-language-hearing association [online]. ©1997-2014 [cit. 2014-04-23]. Dostupné z: <http://www.asha.org/>

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Školní zralost: Co by mělo umět dítě před vstupem do školy. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-2569-4.

BUDÍKOVÁ, Jaroslava, Patricie KRUŠINOVÁ a Pavla KUNCOVÁ. Je vaše dítě připraveno do první třídy?. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-722-6637-3.

KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1110-9.

KROPÁČKOVÁ, Jana. Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-359-8.

KUTÁLKOVÁ, Dana. Jak připravit dítě do první třídy. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3246-6.

LECHTA, Viktor. Diagnostika narušené komunikační schopnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.

LEJSKA, Mojmír. Poruchy verbální komunikace a foniatrie. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.

PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. Logopedické minimum. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1233-0.

School readiness. *Pediatrics: Official journal of the american academy of pediatrics* [online]. 2013 © [cit. 2014-04-22]. Dostupné z: <http://pediatrics.aappublications.org/content/121/4/e1008.full.html>

ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA. Klinická logopedie. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-340-6.

Koncepce výzkumu – snaha srovnávat děti s narušenou kom. schopností a intaktní, nebo děti z různých typů zařízení – je vzhledem k malému počtu respondentů nešťastná. Doporučila bych naopak využít možnost hloubkového zkoumání a zaměřit se na dílčí problém v rámci školní zralosti a zároveň oprostít se od nadměrných ambicí na „teorie“, výroky o vlivu rodiny atd.